

Een taart bakken

De kindervriend die honderdduizenden kleutervuistjes een denkbeeldige toren liet stapelen, beschikt onmiskenbaar over pedagogische kwaliteiten. Maar hoe ging Ome Willem met zijn beide dochters om? ‘Denk je dat je een leuke vader bent?’, wilde weekblad *Margriet* in 1990 van hem weten. Antwoord: ‘Ik heb het zelfvertrouwen dat dat zo is. Ik heb gedaan wat ik kon. Bij een rapportcijfer kom ik boven streep, dat wel.’ En: ‘Kinderen moeten heel onafhankelijk en vrij kunnen zijn. Maar ze moeten wel op je kunnen terugvallen; ze moeten het gevoel hebben dat ze op je kunnen rekenen.’ Wat voor jeugd hij zijn beide dochters had gegeven? ‘Vrijheid, muziek, denken, warmte, de lach, maar ook veel de andere kant laten zien. Ik ben een heel relativerende man. De stelling: het tegenovergestelde is ook waar beheerst een groot deel van mijn leven. Ik heb mijn kinderen nog nooit geslagen, maar als ik anderen ontmoet die dat wel hebben gedaan, schrik ik daar niet van. Ik kan mezelf niet als vertrekpunt nemen. Ik vind het interessanter om te kijken hoe de machteloosheid van een ouder zo ver heeft kunnen komen dat hij is gaan slaan. Het waarom kan die ouder in feite nooit beantwoorden. Daarom is het beter niet te zeggen dat je zoiets nooit zou doen, wél: wát kunnen kinderen eigenlijk strontvervelend zijn, je zou ze soms achter het behang plakken. Als je dat zegt, verandert er misschien iets bij de ander.’

De kompanen die Ome Willem vergezelden bij optredens in het land concludeerden in de eerste helft van de jaren tachtig dat hij niet kon terugvallen op de *steady home situation* die je iedereen zou toewensen. ‘Op de terugweg zette hij een wollen muts op waarvan hij de rand dieper over zijn hoofd trok naarmate we Maartensdijk naderden’, herinnert Fred Hekket zich. ‘Zijn depressiemuts.’ Geen leuke tijd. De huwelijks crisis zou uitdraaien op een echtscheiding.

In 2010 nodigde ontwikkelingspsycholoog Steven Pont tweeëntwintig bekende Nederlanders uit om hun kinderen een open brief te schrijven ‘over het leven.’ De bijdragen resulteerden in

de bundel *Wijze woorden*. Eén van de auteurs was Edwin Rutten. Hij vergeleek opvoeden met het bakken van een taart: de ouders leggen de taartbodem, de kinderen nemen de ingrediënten mee, zij wikken en wegen, kijken nog eens in kookboek vol met vlekken, maar bakken de taart uiteindelijk zelf.

De auteur vond het een ‘wonderlijk gevoel’ dat beide dochters inmiddels ‘grote mevrouwen’ zijn, maar ook ‘kinderen’, dat wil zeggen: zijn kinderen. Aan mooie herinneringen geen gebrek. ‘Jullie geboorte. De geur van Zwitsal. Geluismomenten als jullie op de commode zaten, het in bad doen, de ijver waarmee jullie zelfstandig wilden zijn. Zeker ook op de momenten van jullie degelijke eigenwijsheid als teken van eigen wil en kracht. Ontroering bij het slingerend fietsen naar school, het verhalen vertellen aan de rand van het bed. Het dromendoosje. Het gevoel van grote saamhorigheid bij het gezond spijbelen onder het motto: “Vandaag is het zondag”, terwijl het maandag was. En daar kwam dan het mens-erger-je-niet-bord te voorschijn om kwart over acht ’s ochtends.’

Hij zou zijn kinderen nooit vragen: heb je je huiswerk af? Omdat die vraag uitlokt tot het wegduiken achter onwaarheden; kinderen geven het antwoord dat hen het beste uitkomt. ‘Je vader zal maar Ome Willem zijn’, vervolgde hij. ‘Ik vind het geweldig dat jullie daar nooit gebruik of misbruik van hebben gemaakt. Meestal had ik zelf meer moeite met de gedachte dat ik ermee belastte. Een van jullie kreeg een gulden voor elke voldoende en de ander een gulden voor elke onvoldoende. Daar bedoelde ik mee: ieder is uniek, er bestaat niet één recept voor opvoeden.’ In de brief bepleitte hij invoering van een knipkaart voor twaalf bezoeken aan een ‘wijze psycholoog’ voor elk kind dat op het punt staat het ouderlijk huis te verlaten, een uitgelezen moment om de balans op te maken. ‘Beschouwende gesprekken, reflecteren, spiegelen hoe je jeugd tot dan toe was, de plaats van jou in het gezin. (...) Wat je gehoord hebt in je leven van wie dan ook even op een zeef leggen, beetje schudden met die psycholoog en dan zien wat er blijft liggen en wat er doorheen valt.’ Ander ideetje: ‘een verlichte, geestige,

relativerende filosoof die eens in de maand op de basisschool langskomt en een filosofisch probleem aansnijdt.’ Waarom niet? ‘De knipkaart en de filosoof kunnen bekostigd worden uit het geld dat anders later uitgegeven wordt aan de mannen en de vrouwen met de tang om je uit je vastgelopen klemmen te bevrijden.’

Charlotte Rutten (1968) is psycholoog, zus Pien (1971) uitvoerend televisieproducent – twee specialismen die aansluiten bij de terreinen waarop hun vader werkzaam was. Hoe was het om dochter van Ome Willem te zijn?

‘Ik was zes toen hij als Ome Willem begon, ik weet niet beter,’ zegt Charlotte. ‘Ik denk dat ik niet eens elke woensdagmiddag keek. Als hij op de televisie was, vond ik dat wel leuk, maar niet bijzonder spannend. Ik dacht gewoon: daar is mijn vader, hij is aan het werk.’

‘Ik was drie toen mijn vader voor het eerst als Ome Willem op de televisie kwam,’ zegt Pien. ‘Ik zag eigenlijk geen verschil met hoe hij thuis was. Mega vrolijk, energiek, super positief, altijd enthousiast. Een groot kind, precies zoals hij thuis was. Speels. Pas later kreeg ik oog voor zijn enorme improvisatietalent. Hij kon alles op een duidelijke manier zeggen zonder dat het bars klonk. Daar komen typische Ome Willem-uitdrukkingen vandaan als: rirarillen, ga maar zitten op je billen. Rirarondje, ga maar zitten op je kontje. En daarna was het: nu stoppen met dat gezeur, helemaal klaar. Geen kind zal ooit gedacht hebben: wat een onaardige man is dat.’ Pien ging regelmatig met haar vader mee naar de studio. ‘Dat werd op een gegeven moment mijn tweede thuis. Dat daar veel kinderen waren en dat hij zingend achter het drumstel zat, vond ik heel normaal. Ik zat in de kantine frietjes te eten en wachtte tot hij klaar was.’

‘Het was fijn om zijn kind te zijn,’ zegt Charlotte. ‘Hij heeft een enorme mensenkennis, kijkt alle kanten op, relateert voortdurend. Zijn lijspreuk is: het tegenovergestelde is ook waar. Dat typeert hem. Hij blijft onder alle omstandigheden zichzelf, dat vind ik zo mooi.’

Zou Pien het televisievak – John de Mol Producties, Blue Circle – ook zijn ingerold als haar vader geen bekend mediafiguur was geweest? Ze heeft daar vaak over gesproken, ook met haar vader, maar vond geen eenduidig antwoord. ‘Als hij tomatenkweker was geweest, zou ik dan nu tomaten kweken? Misschien wel, maar het zou ook kunnen dat ik helemaal klaar was met tomaten.’ Ze was betrokken bij de productie van kijkcijferhits als *Idols*, *Lucky Letters*, *Hints*, *Street Life* en grote shows als *Staatsloterij Live*, *Love Letters* en de kerstspecial van *All You Need*. Vanuit de ervaring die ze Hilversum opdeed, bekeek ze de uitzendingen van Ome Willem jaren later opnieuw, nu met de ogen van een professional. ‘Ik vind het een ongelooflijk programma. Dit zou nog steeds kunnen werken,’ denkt ze. ‘Alles zit erin: het is leerzaam, enthousiasmerend, humoristisch. Met een poppenkast en opnamen buiten, serieuze onderwerpen werden luchtig behandeld op een manier die jonge kinderen aanspreekt. Naar de huidige maatstaven is het *slow television*, maar het heeft meer vaart dan Pipo of Wiebertje. Toen hij later met Ome Willem door het land trok, vroeg ik of mee mocht doen. Dat heb ik een tijdje gedaan, stond ik naast hem op het podium. De voorstelling duurde een uur, daarna stond mijn vader minstens nog twee uur in de hal handtekeningen uit te delen en ging met kinderen op de foto. Er gingen deuren voor mij open die voor anderen gesloten blijven. Ik ging mee als hij een studio-opname met Rogier van Otterloo had. Tijdens een radio-uitzending zat ik op schoot bij Vivian Boelen. Later was ik erbij toen hij AVRO’s Servicesalon presenteerde of bij Kinderen voor Kinderen zong. Ik vond het steeds spannend om daar bij te zijn. was een puber toen. Ik ben nu 51 en denk wel eens: wat is het bijzonder om dat allemaal mee te maken. Dat besef wordt sterker naar mate ik ouder word.’

Ook Charlotte kijkt net als haar zus met een vakmatige blik naar de oude televisieprogramma’s van haar vader. Hoe pakte hij dat aan? Daar liet ze zich door inspireren bij de presentatie- en mediatrainingen die ze in het bedrijfsleven geeft. ‘Iemand die zich anders probeert voor te doen dan hij is, valt meestal snel door de

mand. Of hij nu Ome Willem was of dagvoorzitter, hij bleef zichzelf. De verschillende gedaanten die hij aannam, klopten gewoon. De belangrijkste les die hij me heeft meegegeven is: kies voor wat je het allerleukste vindt en gá daar voor, doe het met passie en plezier.’ Een herinnering die haar vader ‘ten voeten uit’ kenschetst: ‘Na de middelbare school ben ik een tijdje naar Frankrijk gegaan. Toen is hij me met de trein voor een weekend komen opzoeken. Er staat nog steeds op mijn netvlies hoe ik hem afhaalde van het station in Perpignon. Hij wilde weten hoe ik woonde, wie mijn huisgenoten waren, ging met een groepje mee uit eten. Dat deed hij uit pure interesse; ik ben nu ouder dan hij toen was. Sommige vriendinnen uit die tijd zie ik nog steeds. Daar informeert hij naar: hoe is het met Maria?’

Haar jeugd stond in het teken van muziek, zegt Charlotte, al speelt ze zelf geen instrument. ‘Als ik in de zaal zat, zong mijn vader speciaal voor mij *Angel Eyes*, een jazz standard van Ella Fitzgerald, mijn favoriete nummer. Dat heeft hij ook op ons huwelijk gezongen. We zeggen vaak tegen elkaar: muziek is balsem voor de ziel. Met mijn dochter ga ik naar allerlei concerten. Toen ze vier was, ben ik met haar naar een optreden van Al Jareau geweest. Daar ging ik met mijn vader vroeger ook naartoe; ik was erbij toen hij Jareau voor de radio interviewde. Die zanger gaat dus al drie generaties mee. Zonder muziek zou ik minder gelukkig zijn dan ik nu ben. Mijn vader zong zelf op het North Sea Jazzfestival. Toevallig raakte ik in de trein aan de praat met een muzikant die daar vlak vóór mijn vader zou optreden. Achteraf zei ik dat ik van beide optredens had genoten. Kende je hem dan? vroeg mijn vader verbaasd. Welnee, zei ik, en vertelde van dat gesprek. Dat verbindende heb ik van hem. Mijn vader is een verbinder. Op alle denkbare manieren, waar muziek er een van is. Muziek brengt mensen samen.’

Muziek bracht, zij het indirect, Edwin Rutten en de mezzosopraan Annett Andriesen (1950) samen. Beiden waren part time aan het conservatorium van Hilversum verbonden. Hij gaf daar workshops jazz-interpretatie, zij zangtechniek. Tijdens een open dag van de opleiding in de VARA-studio zaten ze in maart 1988 naast

elkaar in de gang te wachten. Hij sprak haar aan met de woorden: 'Ik vind u een heel leuke mevrouw, geloof ik.' Zijn uitnodiging om na afloop samen wat te drinken sloeg ze af. Ze had andere verplichtingen, zou gaan eten met een vriendin die in de problemen zat – een antwoord dat haar des te meer voor hem deed innemen: 'Dat je daar de voorrang aan geeft, fantastisch!' Ze had overigens geen idee dat dit Ome Willem van de televisie was. In eerste instantie dacht ze dat hij Aart Staartjes heette. Wist zij veel. Omdat het moederschap was aan haar voorbij gegaan, had ze dat programma nooit gezien.

Bovendien leidde ze een druk leven: tussen 1975 en 1990 zong ze 75 operarollen bij binnen- en buitenlandse gezelschappen. Kenners prijzen haar volume in midden- en lage registers en het geprononceerde vibrato. Ze vertolkte meesterwerken van vrijwel alle grote componisten, van Mozart tot Wagner, maar werkte ook veel mee aan eigentijdse opera's van onder anderen Konrad Boehmer, Theo Loevendie en het duo Jan van Vlijmen en Reinbert de Leeuw.

Annett was getrouwd met een oudere collega. Edwin was na twaalf jaar huwelijk gescheiden en woonde sinds vier jaar weer samen. De nieuwe liefde had echter niet gebracht wat beide partners ervan verwachtten.

'Het duurde niet lang of Edwin en ik wisten dat we samen verder wilden,' zegt Annett Andriessen. Juist omdat ze dol op elkaar waren, besloten ze elkaar drie maanden niet te zien. 'Dat idee kwam van Edwin. Hij vond dat we tijd moesten nemen om alles goed af te handelen. De ander losweken uit een relatie, hoe slecht die ook is, gaat altijd gepaard met veel narigheid. We gingen bij de ander weg omdat de koek op was, niet omdat we elkaar hadden ontmoet – hoewel dat de breuk wel versnelde.'

En toen?

'Toen zag het leven er mooi uit. Edwin kocht een prachtige boot aan de Angstel, een riviertje tussen Abcoude en Nigtevegt. Om daar te komen moest je eerst 1100 meter door een weiland lopen. Toen ik dat hoorde, was mijn eerste reactie: dat heb ik weer. Maar

bij nader inzien vond ik het enig om 's avonds laat door de koeienstront te baggeren. Ik nam m'n hond vaak mee; intussen had ik een huis in Vinkeveen gekocht. Dat hebben we vier jaar volgehouden. In 1994 zijn we naar Leeuwarden verhuisd. Ik produceerde en zong in de Friestalige opera Rixt die ter gelegenheid van de heropening van de grondig verbouwde schouwburg de Harmonie zou worden uitgevoerd. Weg uit de Randstad paste ook bij het nieuwe leven dat we samen waren begonnen. We kochten een prachtig huis aan de Pelikaanstraat. Kantoor aan huis, met twee jonge medewerksters voor het secretariaat en de organisatie van Edwin Rutten Producties BV deden. Edwin had het verschrikkelijk druk met jazzconcerten, radio en televisie. In die tijd ging hij steeds meer presentaties voor het bedrijfsleven doen, dagvoorzitterschappen en dergelijke. Ik gaf les aan de conservatoria in Hilversum en Groningen, ik moest repeteren bij de opera, had optredens. Het was hectisch, maar een heerlijk leven. 's Avonds kwamen we uit verschillende richtingen terug van waar we die dag waren geweest en dan reden we vaak naar restaurant Het Leven aan de Duifstreek. De keuken ging om half tien dicht, tien minuten voor sluitingstijd belden we: zet de biefstukken maar klaar, we komen eraan. Dan aten we daar, dronken een goed glas, namen het leven door en gingen naar huis. De volgende ochtend ging vaak om zes uur alweer de wekker omdat we die dag weer ergens naartoe moesten.'

Woensdag 21 december 1994 was de grote dag: dan zouden ze trouwen in het gemeentehuis van Ameland. Een bij nader inzien prettige bijkomstigheid was dat de ceremonie zich in besloten kring zou voltrekken. Een dag voor de huwelijksvoltrekking werd bruidegom Edwin met gillende sirenes en een acute blindedarmontsteking opgenomen in het Medisch Centrum Leeuwarden.

Enkele weken later gaven Edwin Rutten en Annett Andriesen in bijzijn van de burgemeester van Ameland, twee getuigen en een fotograaf elkaar alsnog het jawoord.

Dertig jaar geleden was zij de bruid en hij de bruidegom. Af en toe grijpen ze elkaar bij de hand en knijpen er eens in. Hij: 'In onze beginperiode zei ik tegen Annett: "Ik zou wel willen zeggen dat ik van je hou, maar ik weet eigenlijk niet meer wat dat inhoudt." Toen keek ze mij aan met die mooie zachte ogen van haar en zei: "Het welzijn van de ander op het oog hebben." Waarop ik zei: "In dat geval hou ik van je." Dat hebben we allebei altijd gehad, dat je graag wil dat het de ander goed gaat. Een vorm van dienstbaarheid, maar op geen enkele wijze klief. Mensen vinden het gek als ik zeg dat we nooit ruzie hebben.'

Zij: 'Ruzie vind ik een zwaktebod. Je kunt van mening verschillen, maar het is niet zo dat de botervloten hier door de kamer vliegen.'